



Institut Barcelona Esports



**Coordinació de la publicació:**

Institut Barcelona Esports-Ajuntament de Barcelona  
Marta Carranza, Carles Vallès.

**Imatges:**

Arxiu fotogràfic de la Ciutat de Barcelona,  
Consell Català de l'Esport, Motor Press,

**Traducció i correccions:** Xavier Vives

**Disseny gràfic i maquetació:** Víctor Oliva

**Producció:** Motor Press

**Dipòsit legal:** TO-792-2007

**1a edició:** octubre de 2008

**Tiratge:** 1.500 exemplars

# Quadern Dones i Esport | 2

Presentació \_\_\_\_\_ 3

Introducció \_\_\_\_\_ 4

## BARCELONA I LES DONES

1. Esportives i compromeses. Les dones catalanes i l'Olimpíada Popular de Barcelona de 1936  
*Xavier Pujadas* \_\_\_\_\_ 7

2. Biografia del Premi Dona i Esport "Mireia Tapiador": Adela Piera Escofet  
*Mila García* \_\_\_\_\_ 15

3. Biografia de la finalista del Premi Dona i Esport "Mireia Tapiador": Rosa Maria López Robles  
*Santiago Casas* \_\_\_\_\_ 18

4. Manifest de la Cursa de les Dones 2007  
*Mila García* \_\_\_\_\_ 21

5. Exposició: El paper de les dones en la història de l'esport a la ciutat de Barcelona  
*Joana Carbó, Elena Díez, Núria Lozano* \_\_\_\_\_ 24

## LA CONCEPCIÓ DEL COS DE LES DONES EN ALTRES CULTURES

Nenes immigrants: l'aprenentatge de la immobilitat  
*Marina Subirats* \_\_\_\_\_ 31

Taula rodona: Concepció del cos de les dones en altres cultures.  
La mirada de dos centres educatius  
*Olga Zapatero i Rita Bagur* \_\_\_\_\_ 35

Taula rodona: Concepció del cos de les dones en altres cultures.  
La mirada des d'un centre de salut de Ciutat Vella  
*Carme Ollé* \_\_\_\_\_ 40

# Introducció

Amb la presentació d'aquest segon número del quadern Dones i esport, volem posar a l'abast de totes les persones interessades en la història de l'esport, de les dones i de la ciutat de Barcelona, una peça més de l'inesgotable i complex trencaclosques que, lentament, dóna llum a episodis del nostre passat, ens permet d'entendre el present i, alhora, orienta les futures polítiques de promoció de la pràctica esportiva de les dones a Barcelona.

Pensem que l'estructura iniciada en el primer quadern i ja consolidada en aquest segon, ens ofereix una fórmula idònia que permet de combinar els tres ingredients indispensables a l'hora de dissenyar una política propera a les persones que respongui a les seves necessitats i problemes reals. El passat, el present i el futur, doncs, resten reflectits en aquest quadern des de diferents mirades.

La primera part de la publicació ens permet d'analitzar, aprofundir i fer emergir capítols de la nostra història tot amarant-los del protagonisme de dones emprenedores i esportistes.

D'una banda, Xavier Pujadas ens acosta als moviments associatius de la ciutat de Barcelona existents en l'època de la Segona República que van fer possible que les dones "envaïssin els camps d'esports", dones que abans eren tan sols meres espectadores de les gestes dels homes. La contribució del Club Femení i d'Esports (1928) va ser decisiva per orientar moltes entitats, clubs esportius i col·lectius de noies desitjoses de practicar esport. El projecte de l'Olimpíada Popular de Barcelona, en què les dones van tenir un paper rellevant, també va contribuir a l'impuls de l'esport femení en aquells dies. A la Barcelona republicana creixien les instal·lacions esportives, els esdeveniments esportius i les dones implicades i compromeses amb l'esport.

Aquesta visió del passat es complementa amb la creació d'un material didàctic adreçat a les escoles de la ciutat per tal de facilitar la reflexió històrica des de l'aula sobre les dones i l'esport.

D'altra banda, es presenta la biografia de dues dones que des de l'esforç diari, la humilitat i una gran generositat, han contribuït a escriure la història del compromís femení amb l'esport i la ciutat. Històries intenses, per bé que silencioses i desconegudes en l'àmbit públic, que han estat molt influents i determinants en l'àmbit més privat i social. El premi Dona i Esport de la ciutat de Barcelona té com a missió recuperar i editar, any rere any, aquestes històries entranyables i una mica de tots i totes.

També hem volgut recollir el text del manifest que es va llegir davant les 6.000 dones participants en la darrera Cursa de les Dones. El manifest vol acompanyar l'ocupació dels carrers de la ciutat per dones que fan esport d'una conscienciació col·lectiva pel que fa a la situació actual de les dones i les seves dificultats per accedir a la pràctica esportiva.

La segona part del llibre conté aportacions i debats al voltant d'un tema que preocupa actualment: la pràctica esportiva i la corporeïtat en els col·lectius de dones barcelonines provinents d'altres cultures.

“Com pot ajudar l'esport a pal·liar diferències significatives respecte al paper del cos en les dones en funció de la cultura d'origen?” “Quins són els perills que una certa imposició dels models dominants de corporeïtat provoquin esquerdes socials i personals difícilment superables?” Aquestes van ser algunes de les qüestions que van centrar el debat de les jornades celebrades en el marc de la Setmana de la Dona i l'Esport de la ciutat de Barcelona. En aquesta segona part es recull el contingut de les conferències i la taula rodona que s'hi van fer.

Esperem que aquest quadern que ara teniu a les mans pugui ajudar una mica més a fer de Barcelona una ciutat on les dones multipliquin la seva presència en els diferents àmbits de la pràctica esportiva.

Marta Carranza  
*Directora de Promoció Esportiva  
de l'Institut Barcelona Esports*





## Barcelona i les dones

# Esportives i compromeses. Les dones catalanes i l'Olimpíada Popular de Barcelona de 1936

Xavier Pujadas

A Catalunya la presència femenina en l'àmbit de l'esport fou un fenomen social creixent durant la segona meitat de la dècada de 1920 i, sobretot, durant els anys trenta i fins a la guerra civil. L'increment de la popularització de la pràctica esportiva entre 1925 i 1936 –limitada, però molt significativa– ajudà a eixamplar les bases socials de les practicants i facilità la incorporació de noves expectatives de caràcter ideològic en l'entramat associatiu de l'esport. La proclamació republicana de 1931, a més, va possibilitar la concreció orgànica d'aquests horitzons en un moviment social i esportiu popular, fortament compromès amb les forces catalanistes d'esquerra i amb l'antifeixisme de l'època. Format per una gran diversitat d'associacions esportives de base, el moviment d'esport popular català incorporà la defensa de l'esport femení com un element ideològic capital, lligat indefectiblement a la reivindicació d'un esport per a tothom en una societat pretesament més lliure. Una de les expressions més conegudes de l'esport popular català dels anys trenta, sens dubte la més rellevant en l'escena internacional, fou l'organització de l'Olimpíada Popular de Barcelona de juliol de 1936, esdeveniment esportiu que no es portà a terme finalment a causa de l'esclat de la Guerra Civil Espanyola. Aquest certamen esportiu, planificat des del moviment internacional de boicot als jocs olímpics nazis de Berlín, havia de difondre l'esport femení com un valor de l'esport popular i d'una societat més justa.

A continuació explorarem, d'una manera sintètica, la participació de les dones esportistes dels anys trenta en el moviment d'esport popular català i la seva potencial presència en la projectada Olimpíada Popular de Barcelona de 1936.



FESTA DE LA PRIMAVERA, 1935.

El rol públic de les dones es transformà a la Catalunya republicana

Frederic Ballell

Font: Arxiu Fotogràfic de la Ciutat.

## Envaint els camps d'esport

El mes d'abril de 1930, un setmanari preocupat pel vessant social i polític de l'esport com *La Rambla*, afirmà d'una manera desacomplexada que “*la dona catalana, fins fa poc convertida en espectadora de les gestes de l'home en la gran croada esportiva, coratjosa, plena d'entusiasme i de voluntat, decidida i amb ferma empena, envaeix els camps d'esport, i amb un gest d'heroïna ple de simpatia s'aboca de cop al conreu dels exercicis esportius més difícils i perillosos*”<sup>1</sup>. Aquest text, d'un to quasi èpic, evocador del nou paper protagonista de les dones esportistes, hauria estat impossible de llegir a la premsa catalana només deu anys abans. Què era el que estava canviant?

L'HOQUEI FEMENÍ  
VA IRROMPRE  
A BARCELONA  
EN LA DÈCADA  
DE 1930,  
a la imatge,  
partit de 1932.

Font: Arxiu Fotogràfic  
de la Ciutat.



És evident que cal tenir en compte alguns factors conjunturals que ajuden a explicar aquest tomb, produït sobretot entre 1928 i 1931. D'una banda, la imparable democratització del món associatiu de l'esport al país, procés alentit durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera, però que s'accelerà amb el declivi del règim polític ja d'ençà 1929 i 1930. En aquest sentit, és remarcable la constitució del Club Femení i d'Esports (1928-1938) a Barcelona, el primer club exclusivament femení a l'Estat espanyol, com també l'increment d'entitats esportives de base popular a tot el país, que anaren obrint camí a la pràctica femenina i que cal situar especialment a la capital i també fora d'aquesta. Aquest fet va contribuir d'una manera destacada a incrementar la quantitat de dones esportives. En segon lloc, molt circumscrit durant l'any 1929, cal no oblidar l'impacte esportiu que exercí el projecte de l'Exposició Internacional a la capital catalana; lògicament, per la construcció de noves infraestructures com l'estadi i la piscina a Montjuïc, però sobretot per l'increment de competicions que les flamants instal·lacions acollirien a partir d'aquell moment. Val a dir que tant els esports atlètics com la natació, conreats per les dones barcelonines des de plataformes com el Club Natació Barcelona –amb una secció femenina molt fructífera– o el mateix Club Femení i d'Esports, guanyaren espais de pràctica i entrenament importants d'ençà l'any



1929 que, posteriorment, esdevindrien les primeres instal·lacions de caràcter públic. És indubtable que en aquestes dues modalitats l'efervescència femenina catalana de finals de la dècada va ser exemplar i s'estengué durant el decenni posterior amb casos com els de Mercè i Rosa Castelltort en atletisme, o les nedadores Mercè Bassols, Aurora Trigo, Maria Aumacellas, Lucrecia Muñoz, Maria Lluïsa Vigo i Carme Soriano, per esmentar alguns dels noms més reconeguts.

Finalment, s'ha de tenir en compte l'efecte impulsor de l'associacionisme esportiu interclassista que tingué el canvi de règim polític. Si bé és normalment acceptat que l'adveniment de la Segona República va propiciar la superació d'obstacles legals evidents en la proliferació del món



EN ELS ESPORTS DE NEU LA PARTICIPACIÓ FEMENINA DESTACÀ DES DE PRINCIPIS DEL SEGLE XX.

Font: Arxiu Fotogràfic de la Ciutat.

associatiu polític i cultural, cal no menystenir l'impacte en l'àmbit socioesportiu, tant quantitativament com qualitativa. La llibertat associativa va facilitar una certa transformació de les bases de la sociabilitat esportiva, tradicionalment elitistes i masculines. La irrupció de les classes populars en la pràctica esportiva durant els anys trenta no n'assegurava la incorporació femenina, però sí una mirada social diferent a l'esport. Aquesta perspectiva nova, que en el conjunt dels països occidentals ja havia donat com a resultat expressions diverses com el moviment d'esport obrer o el "sufragisme esportiu" francès d'Alice Milliat durant la postguerra europea, va culminar a Catalunya amb la proclamació republicana. En el cas català, el sorgiment d'un nou discurs esportiu d'arrel popular no va passar gens desapercebut i es va materialitzar en una xarxa associativa formada per centenars de nous clubs, associacions i seccions esportives i gimnàstiques que es van constituir durant els anys trenta: seccions d'ateneus populars i culturals, clubs de base vinculats a l'atletisme, el ciclisme, la gimnàstica, el futbol, la natació, el rugbi i el bàsquet, seccions de partits polítics, grups de practicants de sindicats o relacionats amb treballadors d'empresa. "La creació i naixement de moltes penyes i col·lectivitats d'amics", per dir-ho en paraules del butlletí esportiu *Cultura-Sport*, "tots procedents de la classe treballadora"<sup>2</sup>. Les nedadores Bassols i Aumacellas, ja esmentades abans, obtingueren els seus primers rècords d'Espanya l'any 1929, tot compaginant els entrenaments diaris amb la feina: la primera era dependent d'un comerç de Barcelona, mentre que la segona feia una jornada de vuit hores en un taller de modistes.

## La dona i l'esport popular català

Les bases programàtiques compartides per bona part d'aquests nous grups esportius es fonamentaven en quatre punts essencials. Visiblement impregnats d'un compromís social i polític inherent al context del moment, aquests fonaments es poden resumir en: el protagonisme de les classes populars en la pràctica de l'esport, el catalanisme com a compromís nacional, la necessitat de la universalització de la pràctica esportiva i, d'ençà l'any 1933



**ATLETES DEL C. F. I D'ESPORTS A L'ESTADI DE MONTJUÏC.**

Font: Mercè Castellort.

**MERCÈ CASTELLORT, IMPULSORA DE L'ESPORT POPULAR, COMPETINT EL 1926.**

Font: Mercè Castellort.



amb l'arribada de Hitler al poder, l'antifeixisme i el pacifisme com a ingredients estratègics.

En aquest ideari, pel que fa als continguts del tercer punt, el protagonisme requeria bàsicament en la reivindicació de la pràctica esportiva femenina i en la relació entre esport i cultura. Des d'aquest punt de vista, el paper de les dones del Club Femení i d'Esports va ser decisiu i ajudà a orientar moltes entitats, col·lectius de noies que desitjaven practicar i clubs esportius catalans.

Encapçalat per Teresa Torrens i Enri-

queta Sèculi, ambdues mestres, el club femení participà activament des de la seva creació en una intensa campanya de propaganda amb xerrades, articles de premsa, festivals artístics i esportius i cicles de conferències per ampliar i difondre les bases de l'esport femení. Cal no oblidar que el 1929, només un any després de la seva creació, aquella entitat ja comptava amb 1.200 associades, nombre realment destacat en una entitat esportiva de base a l'època. El model del club femení incorporava, també, una clara vocació per a la divulgació cultural entre les seves associades, a les quals oferia una biblioteca pròpia, una sala de lectura i l'accés a una desena de publicacions periòdiques que es rebien habitualment. Tenint en compte que les seves afiliades eren en bona part econòmicament modestes, l'obra de l'entitat representava fidelment l'ideari del moviment esportiu popular. El club impulsà la pràctica d'esports com el bàsquet, el patinatge, la natació, el tennis, l'esgrima i l'atletisme. Posteriorment altres clubs incorporaren seccions per a dones i seguiren el camí encetat en

un context de creixent protagonisme social femení. Cal recordar, en aquest sentit, la implantació del sufragi femení a Espanya l'any 1933.

Entre 1934 i 1936, la xarxa esportiva popular a la qual hem al·ludit s'anà articulant com a moviment organitzat. El maig de 1936 acabà estructurant-se en una federació anomenada Comitè Català pro-Esport Popular, "*orientat en directrius marcadament culturals i socials que tingui com a finalitat impulsar l'esport i la higiene populars*"<sup>3</sup>. Entre les organitzacions creadores del Comitè hi figurava el Club Femení i d'Esports, autèntic garant del fet que la reivindicació de l'esport femení hi seria present. L'activíssima Aminda Valls, membre del club, dirigent i promotora del bàsquet femení i amant de la gimnàstica, fou l'única dona elegida en el consell executiu de la nova federació esportiva popular.

## El projecte de l'Olimpíada Popular de Barcelona<sup>4</sup>

Durant la dècada de 1930 el moviment olímpic internacional va viure un creixement indiscutible i alhora una situació molt complexa. Si bé és cert que entre els jocs celebrats a Los Angeles el 1932 i els de Berlín de 1936 l'increment de participants fou rellevant –més de 4.000 atletes en el cas alemany–, també ho és que Berlín provocà un moviment de boicot internacional inèdit. Amb l'ascens polític del Partit Nacionalsocialista de l'any 1933, l'organització dels jocs berlinesos quedà compromesa. El fet que la capital del Reich hagués de celebrar uns jocs olímpics amb Hitler al poder va despertar importants mostres de rebuig des del mateix moment en què es conegué el triomf nazi. La qüestió racial, sobre la qual el partit nazi sempre havia fet públic un posicionament bel·ligerant, es veia des de molts sectors esportius, socials i culturals com una gran contradicció amb els valors de respecte i solidaritat de l'olimpisme coubertinià. De fet, ja l'any 1933 la Unió Atlètica Amateur nord-americana aprovà una resolució de censura, tot i les declaracions de bona voluntat del Comitè Olímpic Alemany. L'aparent bona disposició de respecte a tots els atletes, fos quin fos el seu origen i religió, va resultar poc creïble sobretot d'ençà la publicació de les lleis racistes de Nüremberg (setembre de 1935) a l'Estat germànic. La tardor de 1935, doncs, s'inicià l'articulació d'un moviment internacional de boicot que s'acabà concretant a finals d'any amb la creació del Comitè Internacional per la Defensa de la Idea Olímpica a París. Els components originaris del moviment van ser organitzacions americanes i europees contràries a l'antisemitisme i de caràcter esportiu. Al costat del rebuig al racisme del règim nazi hi era present la temença al rearmament alemany. Poc després, el març de 1936, la Federació Internacional d'Organitzacions Esportives Obreres s'afegí al boicot.

En aquest escenari és en el qual el Comitè Català pro-Esport Popular entrà en contacte a partir de març i abril de 1936 amb les entitats que lideraven el moviment d'oposició a Berlín. La participació catalana fou rellevant perquè facilità, amb l'ànim de divulgar el boicot als jocs de Berlín, el projecte de realitzar una olimpíada popular a Barcelona el mes de juliol de 1936. La idea d'uns jocs populars a la capital catalana era realment interessant perquè suposava la primera gran manifestació esportiva internacional de refús als jocs nazis i perquè el seu caràcter no era exclusivament obrer ni d'adscripció a les federacions de l'esport soviètic. L'olimpíada popular barcelonina comptaria amb tot el suport del moviment internacional –de fet, n'era una expressió–, però tindria alguns trets distintius clars: en l'ideari bàsic de la proposta hi eren els elements ideològics fonamentals del Comitè Català pro-Esport Popular. No ha d'estranyar, doncs, que en el projecte organitzatiu de l'olimpíada popular, al costat del seu to marcadament antifeixista, hi tinguessin un protagonisme clar l'aposta per la participació de nacions sense estat o la preocupació per la participació de les dones.



CARTELL DE L'OLIMPIADA POPULAR, AUTÈNTICA ICONA DE L'ANTIFEIXISME ESPORTIU.

Font: Biblioteca de l'Esport.

AMINDA VALLS  
LLIURANT LA INSÍGNIA  
DE L'OLIMPIADA  
AL PRESIDENT  
COMPANYS.

Font: Arxiu Fotogràfic  
de la Ciutat.



En tot cas, aquesta preocupació per la normalització de l'esport femení es va reflectir ja en el moment de constitució dels òrgans de gestió del projecte dels jocs populars. En primer lloc, amb la constitució a finals d'abril del Comitè Organitzador de l'Olimpíada Popular (COOP), en el qual es creà una comissió esportiva amb participació de l'atleta Mercè Castellort, corredora de marxa atlètica, membre de l'entitat Amics del Sol des de la dècada anterior i sòcia del Club Femení i d'Esports. Castellort fou elegida com a sots-secretària de l'organisme. La participació del club femení en el si del moviment d'esport popular i en l'organització de l'olimpíada va esdevenir un procés lògic tenint en compte l'ideari "d'obra eminentment popular, obra democràtica, obra sociabilitzadora" que exhibia l'entitat. L'oportunitat de participar en l'organització d'un certamen esportiu internacional que tindria un important ressò, era immillorable per posar de manifest la lluita per la visibilitat de les dones esportistes als anys trenta.

Així les coses, la participació de dones en les instàncies organitzatives de l'Olimpíada Popular fou creixent en els òrgans de caràcter executiu. El 19 de maig de 1936 es constituí el comitè executiu del COOP, amb la incorporació de Castellort i Aminda Valls. Pel que fa a la creació de comitès i organismes de suport a l'olimpíada a l'Estat Espanyol, és destacable igualment la participació femenina. En brillaren sobretot dos casos. D'una banda, el de l'atleta Isabelita Martínez, campiona castellana i directora de la secció femenina d'atletisme del sindicat estudiantil Federación Universitaria Escolar (FUE), plataforma impulsora de l'esport universitari espanyol durant el període republicà. Martínez va ser elegida com a membre de la comissió executiva del Comitè Espanyol pro-Olimpíada Popular, òrgan que creà en el seu si una delegació específica d'esport femení. D'altra banda, destacà l'esquiadora María de Letre, membre del Club Alpino Español i atleta, que fou responsable en el comitè espanyol que des de Madrid organitzava la participació en els jocs. Segons la premsa catalana, l'esquiadora havia presenciat els jocs d'hivern a l'estació bavaresa de Garmisch Partenkirchen i n'havia retornat amb una idea molt hostil.

Amb tot, la presència de dones en les instàncies organitzadores era notable tenint en compte el context de l'època. Si bé la pràctica esportiva ja es reconeixia en els àmbits més pro-

gressistes com un element característic de la dona moderna, era evident que la seva presència en la competició i en l'esport de base encara resultava escassa. Era precisament això el que el projecte de l'esport popular volia denunciar i el que esperonà aquelles esportistes a comprometre's amb l'ideal de l'Olimpiada Popular.

## Les dones esportistes i l'Olimpiada Popular

Efectivament, els organitzadors confirmaren públicament la seva resolució en la reivindicació de la pràctica esportiva femenina com un dels valors que defensaven. El dia 12 de juliol, una setmana abans del dia d'obertura previst, el comitè organitzador publicà una nota en la premsa barcelonina en què es parlava del paper de les dones en els festivals gimnàstics inaugurals del certamen. El comunicat esdevé una autèntica proclama a favor de l'esport femení i de les dones com a element d'avantguarda en el futur del país. El fragment següent pot exemplificar això que diem<sup>5</sup>:

*“La Comisión de Gimnasia de la Olimpiada Popular, fiel a su deseo de crear una juventud fuerte y sana, no puede olvidar el gran papel que la mujer ha de representar en el porvenir de nuestro país. Cuando los hombres hayan terminado la formidable demostración de cultura física con la que comenzará la Olimpiada, las mujeres ocuparán el lugar de honor, en medio de la estrella formada por los gimnastas en el centro del estadio, y nos demostrarán una vez más con más fuerza que nunca, con sus conjuntos de cultura física, que ahora y siempre será necesario tener en cuenta a la mujer catalana en todas aquellas demostraciones que con la elevada finalidad de forjar un potente movimiento deportivo popular, puedan hacerse en Cataluña (...)”*

Quin havia de ser, però, el paper real de les dones en les proves esportives de l'Olimpiada Popular? Per bé que és difícil aportar xifres de conjunt sobre la participació prevista, hom té constància d'informacions parcials prou significatives. Per exemple, sobre l'equip català, que incorporava la inscripció de 200 dones en diverses modalitats; sobre la participació de 100 representants franceses amb la Federació Femenina de Gimnàstica i Educació Física d'aquell país, o respecte a una nodrida inscripció d'esportistes holandeses. Tenint en compte els percentatges de participació femenina en els jocs olímpics oficials de l'època –un 8% del total a Berlín–, la presència de dones a la cita de Barcelona havia de ser rellevant. Tot i les dificultats en el càlcul sobre el nombre absolut d'esportistes –la xifra de 6.000 atletes anunciada per l'organització difícilment s'hauria assolit–, la presència femenina podia haver estat propera al 10 o 15% del total, d'acord amb els registres que es coneixen.

Si ens fixem en les disciplines esportives, sabem que com a mínim en set de les 18 modalitats previstes hi havia esportistes inscrites: gimnàstica artística, atletisme, natació, tennis, tennis de taula, escacs i bàsquet. Pel que fa als equips i representacions nacionals que havien de ser presents a Barcelona, coneixem detalls dels seus conjunts femenins en diversos casos. En destaquen els equips de França, Holanda, Catalunya, País Valencià, el Canadà, Palestina, Algèria, Jueus Emigrats i Espanya. Fou sobretot en la disciplina d'atletisme on destacava la presència de dones, fet normal si tenim en compte que després del futbol aquella pràctica era la més representada dels jocs. Criden l'atenció algunes especialitats i atletes inscrites, com és el cas de Sònia Lewins en pes, disc i javelina, i de Raquel Ozik en salt (ambdues de l'equip palestí); de Birollini, de l'equip francès, que havia estat campiona de cross al seu país; o la inscripció de la *recordwoman* Eva Dawes<sup>6</sup>, probablement l'atleta canadenca més destacada del moment.

En conjunt, però, la presència de la dona en el procés organitzatiu i en les previsions esportives de l'Olimpíada Popular de Barcelona reflectí força bé els principis bàsics de l'ideari del moviment que l'impulsà. Tot i les aparents limitacions quantitatives, cal tenir en compte la participació en gairebé tots els àmbits que conformaven l'esdeveniment: en la gestió organitzativa, en la preparació dels actes inaugurals, en les competicions esportives i en les manifestacions folklòriques i culturals paral·leles. En un món majoritàriament masculí com el de l'esport durant la dècada dels anys trenta, l'experiència finalment frustrada dels jocs populars barcelonins esdevenia un intent per fer visible l'eclosió de les dones esportives. Es tractava, a més, d'una presència compromesa amb la causa popular i antifeixista en un context amenaçat per la guerra i els totalitarismes a Europa. Aquest doble compromís, amb l'esport i l'oposició antifeixista internacional, volia conferir a les dones un paper social protagonista que tradicionalment els havia estat negat. De fet, en la lògica del moviment d'esport popular de 1936, ambdós aspectes resultaven inseparables. Si la pràctica esportiva era vista com una característica de la dona moderna, ho era perquè el seu rol públic es reclamava igualment intens.

Els esdeveniments de l'aixecament militar de juliol de 1936 a l'Estat espanyol van posar fi a la festa esportiva de l'Olimpíada Popular i encetaren un conflicte bèl·lic de conseqüències tràgiques. Durant la guerra civil el Comitè Català pro-Esport Popular encara es mantingué actiu tot recollint adhesions a la causa republicana amb la participació en festivals esportius internacionals. L'assistència d'un equip espanyol a la III Olimpíada Obrera d'Anvers de juliol de 1937, es convertí en un petit homenatge als jocs barcelonins frustrats un any abans. A Anvers hi participà una delegació atlètica femenina amb corredores catalanes com Carme Ribé i Margarida Caldentey. Un any i mig després les tropes franquistes desfilaven pels carrers de Barcelona i s'esvaïa, així, el somni del moviment esportiu popular català i de les dones que n'havien format part.

## NOTES

1. Vegeu el text sencer a *La Rambla de Catalunya*, 14 d'abril de 1930, pàg. 1.
2. *Cultura-Sport*, número 1, 13 de juny de 1936, pàg. 2.
3. "Nota del CCEP", a *Justícia Social*, 23 de maig de 1936.
4. Sobre l'Olimpíada Popular, vegeu: X. Pujadas i C. Santacana (2006), *L'altra Olimpíada. Barcelona'36*. Barcelona: Llibres de l'Índex. Segona edició.
5. "La mujer en el festival de gimnasia", *El Mundo Deportivo*, 12 de juliol de 1936.
6. Dawes hi havia de participar al costat de quatre atletes més. Citat a Allen Guttman: "Los juegos olímpicos nazis y el boicot americano. Controversia", a Teresa González (ed.): *Sport y autoritarismos*. Madrid: Alianza, 2002, pàg. 63.

# Biografia del Premi Dona i Esport “Mireia Tapiador”: Adela Piera Escofet

Mila García

El premi que avui es lliura a l'Adela és per a mi motiu d'una doble satisfacció: d'una banda, el premi es fa en record de Mireia Tapiador, que va ser alumna meva, però no una alumna més, ja que la Mireia era per a mi una persona molt propera, tant des del punt de vista professional com de l'amistat; i, de l'altra, el premi és atorgat a Adela Piera Escofet, amiga meva i mare d'un amic també. L'Adela va néixer el 3 d'abril de 1910, quan l'esport femení feia poc anys que havia aparegut a Catalunya i, a mesura que l'Adela s'anà fent gran, l'esport practicat per les dones anà creixent en nombre i diversitat. Aquí hi trobem una primera coincidència, però és que, a més, l'Adela va entrar en contacte amb l'activitat física per mitjà de la família Garcia Alsina, propietària d'un dels primers gimnasos de Barcelona que oferiren activitats per a les noies. Així, doncs, l'Adela, l'esport femení i el Gimnàs Garcia Alsina estan íntimament lligats des dels primers moments.

A la família de l'Adela no hi trobem cap antecedent esportiu que justifiqui la dedicació de l'Adela al món de l'activitat física i esportiva. El seu contacte amb aquest món, que la marcaria per a tota la vida, li va arribar quan el seu pare va decidir que anés, juntament amb sa germana, amb el grup del Gimnàs Garcia Alsina a la Barceloneta, on feien jocs i practicaven la natació. Aquest fet va possibilitar que les germanes entressin en contacte amb els

**LLIURAMENT  
DEL PREMI DONA  
I ESPORT 2007  
A L'ADELA PIERA  
ESCOFET.**

Font: Institut Barcelona  
Esports.





**FIGURA D'ACROSPORT.**

*L'Adela és la primera començant per l'esquerra, al centre el pare del gimnasta Joaquim Blume.*

Font: Arxiu família Orfila Piera.

Garcia Alsina, iniciant-se així una intensa amistat entre les dues famílies, sobretot entre les filles, fins al punt que una d'elles, la Maria Teresa, va ensenyar a tocar el piano a l'Adela, que, més tard, va començar a freqüentar les classes del gimnàs que la família Garcia Alsina regentava afeccionant-se a la gimnàstica, activitat que ja no abandonaria durant la resta de la seva vida.

Acabada la guerra, acompanyava tocant el piano les classes de gimnàstica que M. Teresa Garcia donava en diferents escoles de Barcelona i, de mica en mica, es va iniciar com a professora, fent-li algunes substitucions. Al cap de poc temps, ella mateix va començar a fer-se càrrec

de les classes de gimnàstica i, quan la seva mestra es va retirar, va prosseguir la tasca continuant com a professora fins a la seva jubilació.

El premi que avui es lliura a l'Adela vol ser un reconeixement a ella, en primer lloc, i amb ella a tota una generació de dones que es van dedicar a desenvolupar una professió aleshores poc valorada i en permanent equilibri entre la moral repressiva del moment i l'ideal d'obrir finestres i camins per formar dones lliures i actives. L'Adela se'n va sortir sempre d'una manera airosa gràcies a la seva capacitat de comprensió, al coneixement que tenia de les necessitats físiques de les alumnes i al do de fer fàcil el difícil, de fer planera qualsevol tasca per complicada que fos, des de la simple flexió fins a la més complexa i enrevesada tombarella.

La seva dedicació pedagògica s'ha vist recompensada en l'agraïment, el reconeixement i l'admiració de la majoria de les seves alumnes, que, encara avui, quan se la troben pel carrer, es paren a saludar-la i a fer-li un petó.

Però el que crec que té especialment més validesa i allò que crida més l'atenció en l'Adela, és una sèrie de valors que al llarg del temps ha mantingut i que cada vegada costen més de trobar: en primer lloc, la humilitat i el reconeixement a l'ajut rebut dels altres –sempre està en la seva boca la gratitud als Garcia Alsina, sense els quals ella hauria estat una altra persona–; també cal destacar la disciplina, la regularitat, l'afany de superació i la cooperació que exigeixen tant la pràctica de la gimnàstica com la pràctica de les diferents activitats esportives, virtuts que han marcat el caràcter i la manera d'ésser de l'Adela, i que ella

ha sabut transmetre tant a les seves alumnes com a la seva família.

D'altra banda, cal reconèixer-li la tenacitat al llarg de tota la seva vida en la pràctica de l'activitat gimnàstica i esportiva. L'Adela ha predicat sempre amb l'exemple i ha estat una practicant fidel fins que el cos li ho ha permès, és a dir, fins tot just fa quatre dies.



**EXHIBICIÓ DE GIMNÀSTICA A L'ESCOLA DE LES DAMES NEGRES.**

*L'Adela era la mestra d'educació física.*

Font: Arxiu família Orfila Piera.



Finalment, volia remarcar com ha estat capaç d'encomanar aquesta passió als seus fills, que han fet de l'activitat física i esportiva una forma de vida, de la mateixa manera que també ho havia estat per a ella. Cal recordar que la seva filla Montserrat és una reconeguda especialista en psicomotricitat i que el seu fill Eli ha fet de l'esport, com sa mare, una parcel·la vital de la seva vida.

Cal acabar, i vull fer-ho amb un fragment d'un poema de Feliu Formosa. Hi ha aquest coratge tan teu amb què fas front als estralls del temps:

### T'aguanten l'humor i el seny

Contemples els anys  
emmirallant-te en exemples  
de moltes vides tan plenes  
com la teva i per això  
també ets el nostre mirall.”

*Barcelona, 29 d'octubre de 2007*



**L'ADELA I EL SEU MARIT  
ESQUIANT A LA MOLINA.**

Font: Arxiu família Orfila Piera.



*Amb 95 anys encara li queden forces  
per anar d'excursió i remullar-se els peus  
al riu en una sortida a la Vall d'Aran.*

Font: Arxiu família Orfila Piera.

# Biografia de la finalista del Premi Dona i Esport “Mireia Tapiador”: Rosa Maria López Robles

*Santiago Casas*

“Una entrenadora, però una amiga i una dona sencera, encara que una mica boja per l'esport; així és la Rosa M<sup>a</sup>. Des de molt jove va començar a ensenyar el que sabia sobre el bàsquet. Ella em va mostrar el significat de companyonia, esportivitat i respecte envers àrbitres, entrenadores, companyes i jugadores contràries... Molts dels meus millors records són al costat de la Rosa, potser els més entranyables de la meva vida, als quals de tant en tant



torno encara amb la imaginació. Ella va aconseguir que demostrés interès i que em dediquéssis al bàsquet, ella em va ajudar a superar moltes de les meves pors, fins i tot vaig millorar amb els estudis... Podria dir moltes més coses de la Rosa, però el millor de tot és que després de tant de temps encara perdura l'amistat. El seu esforç i sacrifici ha valgut la pena.”

Beatriz Perramon (jugadora de bàsquet)

“Vaig conèixer la Rosa a la UAB cursant la diplomatura en Ciències Empresarials, on vàrem coincidir en algunes assignatures; així és com vaig descobrir la passió que sen-

tia pel bàsquet. La Rosa compaginava els seus estudis a la universitat amb els entrenaments amb un equip juvenil femení del seu barri. Ella es volia dedicar plenament a aquest esport i ho va fer. Ara li desitjo que continuï amb la mateixa força i il·lusió.

Luisa Gordillo (companya d'estudis)

**L'ARBITRATGE,  
UNA FACETA MÉS QUE  
LI HA PERMÈS VEURE  
I VIURE L'ESPORT DES  
DE TOTS ELS PUNTS  
DE VISTA.**

Font: M<sup>a</sup> Rosa López.

La Rosa va néixer l'any 1965 en un petit poble de Suïssa que es diu Grenchen. De petita li agradava qualsevol esport com la bicicleta, jugar amb la pilota, etc., més que jugar amb les nines. A l'escola, una de les assignatures que més li agradava era educació física, en la qual destacava per la seva resistència i força; al pati de l'escola ja trencava estereotips jugant a futbol i fent curses amb els nois.

A vuitè, l'últim curs de l'EGB, l'APA del centre Víctor Català va crear un equip de bàsquet de noies. Aquí és on va sorgir la seva passió per aquest esport, ja que en el bàsquet s'apleguen la condició física i la intel·lectual, a més de ser un esport d'equip en què els aspectes socials són un dels elements més atractius. Van començar a jugar contra els equips del seu barri (Nou Barris), Avellaneda, Tibidabo, Valldaura, Mallorca, etc., quedant campiones en tots els tornejos i també a la lliga. La seva relació com a jugadora amb les contràries va ser sempre molt respectuosa.

Dos anys més tard, va ser entrenadora i jugadora alhora en el mateix equip, però només va poder aconseguir que la deixessin entrenar un dia a la setmana, ja que, com era habitual, la resta del temps ocupava la pista un equip de futbol masculí.

L'any següent, amb la seva companya Laura Collado, van anar al SESE a buscar equip i els van dir que al setembre els farien unes proves. Durant tot l'estiu van anar a unes pistes situades darrere la parròquia de Sant Andreu a entrenar-se i jugar amb nois per tal de millorar els seus fonaments i la seva intensitat. Més tard, una inoportuna lesió la va tenir apartada del bàsquet.

Va ser al Guineueta on per primera vegada va exercir com a ajudanta de l'entrenador d'un equip juvenil femení. Més endavant li proposaren dirigir un equip preinfantil femení al Club de Bàsquet Luz Casanova i aquí va ser on, amb un equip molt modest però amb jugadores amb moltes ganes de treballar, van aconseguir èxits esportius, i ja en el segon any van participar en la lliga preferent dels campionats de Catalunya.

Al mateix temps, estudiava per obtenir el títol de monitora de la Federació Catalana de Bàsquetbol i acabar els estudis de grau mig per poder accedir a la Universitat de Barcelona.

Poc després va anar a l'Associació Nou Barris, que estava potenciant el bàsquet a les escoles públiques de Nou Barris, Trinitat i Torre Baró amb nois amb mancances econòmiques, on col·laborà activament com a entrenadora.

Va aprofitar un curs d'àrbitre de la Federació Catalana de Bàsquet per provar el món de l'arbitratge, però no va ser gens fàcil guanyar-se el respecte dels nois i les famílies, que en aquella època no acceptaven que una dona els xiulés. Durant unes vacances d'estiu, mentre s'estava a Jaén, li van trucar de l'Ajuntament de Gelida perquè xiulés 24 hores de bàsquet en aquesta localitat. Tot i saber les dificultats amb què es trobaria, sense pensar-s'ho va deixar les vacances i va anar a xiular aquest torneig.

Més endavant va continuar la seva formació en un campus de bàsquet a Mollerussa, on va conèixer algunes de les jugadores que després anirien al primer equip nacional, com la Núria Canals. Amb aquestes jugadores va aprendre molt i va marcar-se un objectiu concret: treure's el curs d'entrenadora superior.

Aprofitant una trobada que organitzava l'Associació Catalana de Bàsquet, va anar a Saragossa, on va conèixer un conferenciant que la va entusiasmar, Dan Peterson.

Al setembre de 1987, el col·legi Mare de Déu del Roser li va oferir dirigir la secció de bàsquet. Va començar amb un equip cadet femení, amb molt pocs recursos, però, gràcies a la seva capacitat de treball, al cap d'uns anys la secció ja era formada per 13 equips, amb els quals es van assolir grans reptes, a més de crear un grup humà que s'esforçava i treballava amb passió i entusiasme. D'entre aquest grup cal destacar Marta Grau.

L'any 1992 va participar com a voluntària en els Jocs Olímpics i els Paralímpics de Barcelona portant la bandera del districte de Nou Barris al Moll de la Fusta, a més de participar com a voluntària tant al Pavelló de la Vall d'Hebron com al Pavelló Olímpic de Badalona.

**ROSA MARIA  
AL COSTAT DE  
L'ENTRENADOR  
LOU CARNESECCA.**  
Universitat de  
St' Johns l'any 1993.

Font: M<sup>a</sup> Rosa López.



L'any següent va viatjar als Estats Units, fent realitat un dels seus somnis: veure els seus ídols Michael Jordan, Scottie Pippen... També va visitar les universitats de Miami i St. John's, on va conèixer Lou Carnesseca, un altre dels seus ídols en la seva formació basquetbolística. Aquest viatge el va fer amb altres entrenadors i entrenadores de les diferents categories de les seleccions catalanes de bàsquet.

### EQUIP SÈNIOR MASCULÍ DEL COL·LEGI MARE DE DÉU DEL ROSER.

*Ser entrenadora d'equips masculins no és gaire habitual.*

Font: M<sup>a</sup> Rosa López.



El 1994 va deixar el col·legi Mare de Déu del Roser per anar al Centre Eulalienc, on va treballar durant un curt període de temps perquè, malgrat la lluita que van mantenir per evitar-ho, on hi havia la pista de bàsquet s'hi van construir pisos.

En la temporada 1998-1999 va tornar al Club de Bàsquet Luz Casanova per tal d'intentar enfortir l'entitat, que s'havia quedat amb pocs jugadors i jugadores. D'aleshores ençà, el club ha tornat a ser un dels referents al barri, i aquesta temporada celebra el seu 25è aniversari. La junta directiva de l'entitat sempre n'ha estat molt, de la seva tasca com a formadora i entrenadora de diferents equips del club, i dels seus esforços per impulsar aquest esport.

La dedicació al bàsquet ha estat molt important en la seva vida. Compaginar estudis, feina, bàsquet i família ha estat una tasca complicada, però la il·lusió amb la qual ha treballat com a entrenadora per promoure aquest esport li han proporcionat grans moments de joia. Durant tot aquest temps la seva dedicació no ha estat sempre recompensada econòmicament, però la recompensa personal que n'ha obtingut ha estat immensa, i una prova inequívoca de la seva tasca i del reconeixement obtingut és que avui els seus antics jugadors són els qui porten la seva canalla perquè aprenguin a jugar a bàsquet de la seva mà. No ha estat pas una tasca fàcil, treballar amb nens i adolescents, però és un repte per a qualsevol educador saber ensenyar i al mateix temps aprendre dels seus alumnes.

### MARES I FILLES, DUES GENERACIONS REPRESENTANT EL PRESENT I EL FUTUR.

Juny 2005.

Font: M<sup>a</sup> Rosa López.



La Rosa sempre ha estat una noia inquieta, amb afany d'aprendre i ampliar coneixements, apostant per una formació contínua que ha fet que al llarg de la seva vida hagi fet pràcticament de tot: d'entrenadora, de mare, de pare, de mestra, de psicòloga, de pedagoga, de fotògrafa, de xofer...

Ha dedicat moltes tardes i caps de setmana al bàsquet, la seva gran afició, i sempre ha rebut el suport, l'ajuda i l'estimació de la seva família.

# Manifest de la Cursa de les Dones 2007

*Mila García*

Els darrers anys hem assistit als canvis provocats per un procés de globalització i immigració planetari imparable que ha canviat la utilització de l'entorn, de manera que els espais on abans s'afavoria el contacte personal avui s'han convertit en llocs de pas o, en altres casos, veiem aquests espais ocupats per persones que provenen d'altres països amb uns costums, una cultura i unes creences diferents.

Aquesta globalització s'ha traduït en una gran reorganització del treball, que posa en marxa considerables masses d'homes i dones a través de les migracions econòmiques i polítiques.

En els últims vint anys del segle passat vam assistir a l'expansió de l'esport femení. Durant molt de temps les reivindicacions de les dones en referència al fet esportiu s'han articulat al voltant del dret a practicar qualsevol modalitat d'esport i en qualsevol dels nivells.

En el moment actual podem afirmar que, en general, en els països desenvolupats i democràtics les dones tenen accés a les diferents pràctiques esportives existents i que les reivindicacions que resten per fer tenen a veure, sobretot, amb diferències en el tractament i consideració de l'esport.

Malgrat que encara resta un tram del camí força important per recórrer, crec que, en un dia com avui, en el qual ens reunim per gaudir del cos, de l'aire lliure, de la sensació de llibertat que dóna l'ocupació de l'espai, cal que pensem en totes aquelles dones vingudes a casa nostra des de diferents llocs, alguns propers i d'altres molt allunyats, que, per motius culturals, religiosos, polítics, econòmics o personals, no poden disposar lliurement del seu cos.

En les darreres dècades ha augmentat el nombre de dones immigrants a Barcelona, essent objecte, algunes d'elles, d'una doble discriminació pel fet de ser dona i immigrant. Amb



**FINAL DE FESTA  
DESPRÉS  
DE LA CURSA.**

Font: Motorpress.



**AQUEST DIA  
LES DONES SÓN  
LES PROTAGONISTES,  
ELS PARES ES FAN  
CÀRREC DE  
LA MAINADA.**

Font: Institut Barcelona  
Esports.

d'aproximar totes aquestes dones a l'activitat esportiva, repensem l'esport i l'estructurem al voltant d'unes pràctiques físiques pensades per dones i per a totes les dones.

Aquest esport hauria de fomentar, d'una manera especial: activitats que ens permetin el coneixement del propi cos; l'establiment de relacions; el respecte per les diferències; la complicitat; el coneixement del territori –la ciutat, el barri– i la llengua, cosa que permetrà a les dones immigrants connectar millor amb les institucions i fer-se entendre.

Un esport que ens permeti donar a conèixer la nostra manera de ser i estar i, alhora, un esport que ens permeti conèixer i entendre millor comportaments i maneres de pensar i de fer diferents; és a dir, un esport nostre, però que al mateix temps ens apropi als altres, a la diferència, a allò que ens és desconegut. En definitiva, un esport humà, social, total, solidari.

*Barcelona, 10 d'octubre de 2007*

**LA PERIODISTA,  
RAQUEL SANS,  
ACOMPANYADA  
DE L'ALCALDE I EL  
DELEGAT D'ESPORTS  
DE L'AJUNTAMENT  
DE BARCELONA,  
LLEGINT EL MANIFEST.**

Font: Institut Barcelona  
Esports.



molta freqüència, es constata que les dones immigrants reproduïxen, durant anys, les seves formes de vida habituals en els seus països d'origen, essent, a més, persones que, un cop aconseguida la reunificació familiar, es quedaran, en la majoria dels casos, per sempre entre nosaltres.

Si volem que aquestes dones s'integrin i es relacionin respectant els hàbits del lloc on resideixen, si volem que guanyin independència i que coneguin més a fons el seu cos, caldrà que els oferim eines que els ho facilitin.

Crec fermament que l'esport és un mitjà idoni per assolir, si no tots, la majoria d'aquests objectius, però caldrà que, per tal



# Exposició: El paper de les dones en la història de l'esport a la ciutat de Barcelona

*Joana Carbó, Núria Lozano, Elena Díez*

En el marc de la Setmana Esportiva de les Dones i amb el suport de la Taula Dona i Esport, formada majoritàriament per dones de l'àmbit esportiu, se celebren diferents actes relacionats amb la pràctica esportiva femenina. L'objectiu comú a totes aquestes accions és difondre i promoure la pràctica esportiva entre les dones per millorar els hàbits de salut, així com construir el camí cap a la igualtat d'oportunitats.

L'exposició *El paper de les dones en la història de l'esport a la ciutat de Barcelona* va dirigida especialment als centres educatius, amb la intenció d'incloure un projecte que pugui ser treballat en horari lectiu. L'exposició dóna a conèixer a l'alumnat de primària i secundària quin ha estat aquest paper des de finals del segle XIX fins a l'actualitat, alhora que vol sensibilitzar-lo pel que fa a l'equitat entre homes i dones i al rebuig de les pràctiques discriminatòries.

L'exposició consta de cinc pòsters i una guia didàctica de suport amb què es vol:

- visualitzar el paper de les dones en l'esport;
- sensibilitzar infants i joves sobre la necessitat que hi hagi un increment en la pràctica d'activitat física femenina;
- reflexionar sobre el paper de la dona i la seva evolució en el temps.

L'estructura formal dels pòsters segueix una mateixa línia, per tal de poder fer transferències d'una època a una altra i establir un lligam entre les etapes. Cada element que es va repetint vol transmetre un determinat tipus d'informació:

L'escultura. Vol reflectir el període històric del moment contextualitzat a la ciutat. És una escultura femenina de Barcelona creada en l'època que correspon al pòster.

La línia de Metro. Es tracta d'un eix cronològic en què les parades es corresponen amb fets històrics rellevants. Contribueix a relacionar història i ciutat.

La fotografia esportiva. Vol mostrar un exemple de la pràctica física de l'època a través d'una imatge real.

Informació específica de cada pòster. La resta d'espai està destinat a informacions, curiositats, imatges, vinyetes, definicions, etc., relacionades amb la proposta. Es tracta d'informació anecdòtica que es pot fer servir per treballar altres continguts.

Els pòsters estan disponibles en format digital, pensats per poder ser projectats o impresos a una mida de 500 x 700 mm. A més, l'Institut Barcelona Esports (IBE) disposa de cinc jocs impresos en lona en servei de préstec (promocionesportiva@bcn.cat).

Així, doncs, aquesta proposta se suma a les accions que es duen a terme des de la Direcció de Promoció Esportiva de l'IBE dins el pla de suport a l'educació física en horari lectiu.

Per a una millor comprensió de l'exposició, tot seguit es detalla el contingut de cada pòster:





Arcaules clau

Sabies que...

Heure elitista  
Discriminació  
Espectadores

Pierre de Coubertin, fundador dels JOC moderns va dir la següent frase: "Les dones només tenen una funció: coronar el vencedor".

L'Olimpíada de 1900 (París) va ser la primera en què van participar dones.

El Fèmina Natacion Club va ser el primer club femení de natació a Barcelona (1912)

A la primera promoció de professors d'educació física de "la Escuela Central de Gimnasia" hi havia 71 homes i 16 dones (s.XIX)

## 1870-1920 L'ESPORT NO É NOM DE DONES...



"Ella no sap res dels seus drets, donant d'ella només recaeuen deures (...) de submissió, d'obediència, de filla, d'esposa, de mare (...)"

Conferència de Josep F. Pons (1908)



■ desigualtat:

Tracte discriminatori basat en una categorització jerarquitzada de les persones en funció del seu sexe, ètnia, religió, ideologia, classe social o orientació sexual.



Les idees tradicionals identificaven la dona amb la maternitat, la família i les tasques de la llar.

L'educació era una eina per a donar continuïtat a aquestes idees.



Ajuntament de Barcelona

www.bcn.cat



L'any 1923 l'entitat barcelonina Penya Trabal (futbol i excursions) va incloure la participació de la dona en els seus esports.

Als Jocs de 1924 (París) va participar la primera esportista catalana: Rosa Torres i Buixeda, nascuda a Barcelona.

Anna Maria Martínez Sagi va convertir-se, el 1934, en la primera dona de la junta directiva del FC Barcelona.

El 1928 es va crear el Club Femení i d'Esports pensat, dirigit i compost exclusivament per dones.



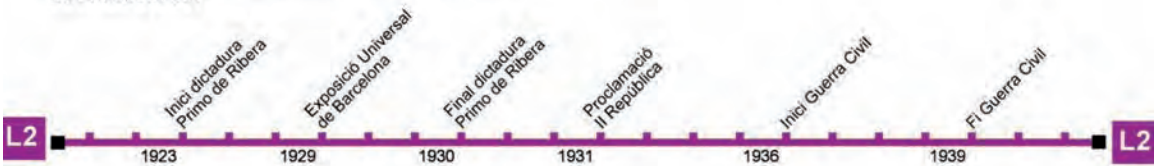
Paraulas clau  
Avantguarda  
República  
Sufragi universal  
Guerra Civil

Sabies que...

## 1920 - 1939 DE LA CUINA AL CARRER

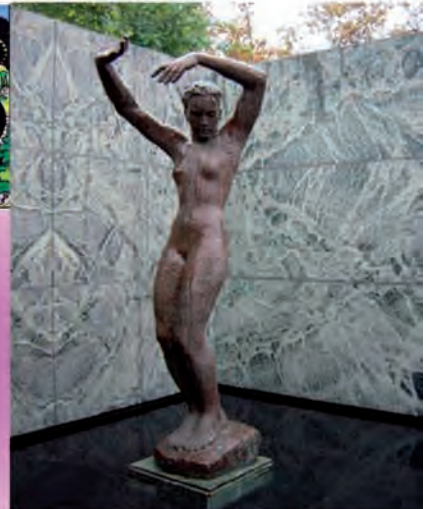
### ■ Llibertat:

Possibilitat de decidir per si mateix/a sobre la pròpia conducta i sobre el sentit o la configuració del propi ésser, la qual cosa comporta una capacitat d'elecció entre diverses alternatives.



Treballa. Calla.  
Mafia't de la història.  
Somnia-la i refés-la.

(Cere Gürt, fragments de 'Dóna a Barcelona', 1936)



Ajuntament de Barcelona

www.bcn.cat



Paradigmes clau:  
 Dictadura  
 Repressió  
 Inmobilització  
 "Sección Femenina"  
 Catolicisme  
 Tradicionalisme

No hay que tomar el deporte como pretexto para llevar trajes deportivos, esportivos.

Debemos vivir nuestra habilidad deportiva, pero no que estas habilidades sirvan para que hagamos exhibiciones indolentes.

Tampoco tenemos que tomar el deporte como pretexto para imitar a los malos costumbres.



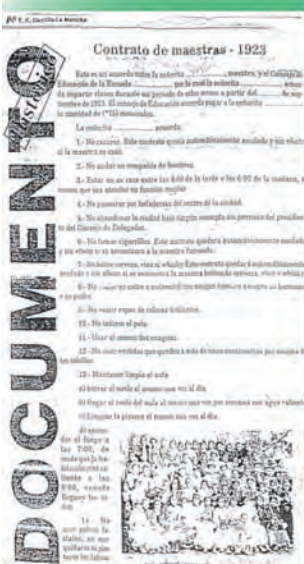
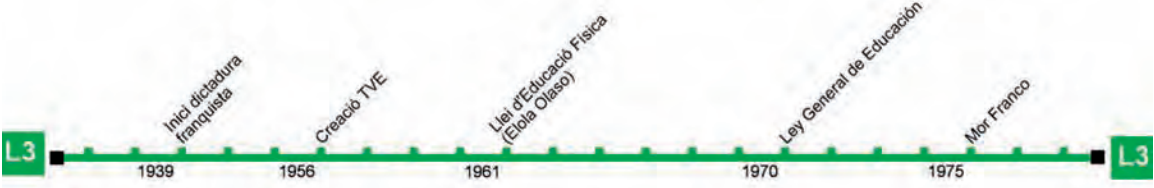
**Asamblea SEF**

**Sobre los deportes**

Es bueno el deporte. Deportes apropiados para la mujer. El deporte y la moralidad. Entusiasmo e Intemperancia. La buena educación. Saber perder.

Si sabemos perder habremos adelantado mucho, porque (...) podremos en vez de protestar contra la suerte, poner remedio en otra ocasión.

# 1939 - 1975 L'EDUCACIÓ FÍSICA ES DIU "GIMNASIA"



**GIMNASIA CASERA**

Una mujer que tenia que atender a las faenas domésticas con toda regularidad, tiene ocasión de hacer tanta gimnasia como no lo hará nunca, verdaderamente, si trabajase fuera de su casa. Solamente la limpieza y abrillandado de los pavimentos constituye un ejemplo eficazísimo, y si se piensa en los movimientos que son necesarios para quitar el polvo de los sitios altos, limpiar los cristales, sacudir los trajes, se darán cuenta que se realizan tantos movimientos de cultura física que, aun cuando no tienen como finalidad la estética del cuerpo, son igualmente eficacísimos precisamente para este fin.

**Discriminació:**

Tracte desigual, que afecta les oportunitats i drets de les persones que el pateixen, amb el corresponent component de segregació





Paraules clau  
 Democràcia  
 Promoció Esportiva  
 Recuperació  
 Associacionisme  
 Temps de lleure  
 Transformació  
 Ritorns

## 1975 - 1992 ESPORT PER A TOTIOM



**P:** És una elecció de les dones participar menys en l'esport?  
 Els interessa menys?

**R:** Les dones atletes i entrenadores no prefereixen tenir menys reconeixement, menys poder, menys diners i menys opcions que els homes.  
 La combinació de normes culturals, pràctiques discriminatòries i la posició de la dona en la societat es tradueix en que les dones participen menys en l'esport, encara que normalment no és per la seva pròpia elecció.

### Coeducació:

educació conjunta d'alumnes d'ambdós sexes que té per objectiu promoure una educació que potenciï la igualtat real d'oportunitats i l'eliminació de tota mena de discriminació per raó de sexe.

# 1978

## Carta internacional de l'educació física i l'esport de la UNESCO

Tot ésser humà té el dret fonamental d'accedir a l'educació física i l'esport, que són indispensables per al ple desenvolupament de la seva personalitat. El dret a desenvolupar les facultats físiques, intel·lectuals i morals per mitjà de l'educació física i l'esport s'haurà de garantir tant dins del marc del sistema educatiu com en la resta d'aspectes de la vida social.

### Constitució espanyola

Es reconeix l'esport com a dret dels ciutadans i ciutadanes



Ajuntament de Barcelona

www.bcn.cat



Arletes 200  
Igualtat d'oportunitats  
Sones presionades de gènere  
Heteroafirmació de l'esport.

Zheng Shan es va convertir en la primera dona que guanyava la medalla d'or en una modalitat mixta.

Al 1992 de les 86 modalitats esportives només en 23 podien participar les dones.

Fins al 1996, el futbol femení no va ser inclòs en uns Jocs Olímpics.

El COI ha decidit que no hi haurà nous esports olímpics si aquests no estan adreçats tant a homes com a dones.

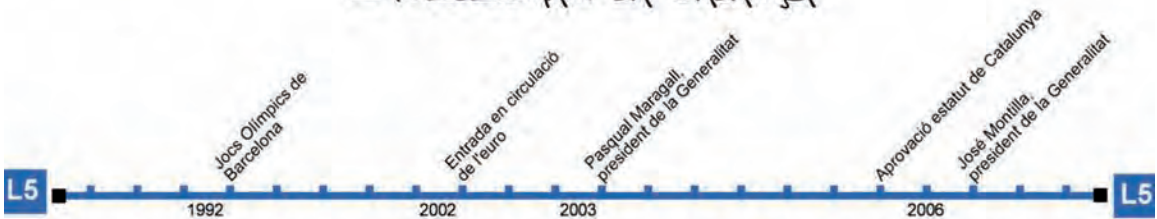
PETRA



**Natació**

■ La natació paralímpica es farà a les Piscines Bernat Picornell de Montjuïc. Hi haurà nou dies de competició, del quatre al nou. Després de l'atletisme aquest esport és el que més participants aplega. Del 495 nedadors inscrits, 300 són homes i 195 dones. Les 188 proves que es disputaran estaran repartides al cinquanta per cent: 94 per a cada sexe.  
La natació és una de les disciplines amb més tradició en l'àmbit de l'esport amb discapacitats. Els esportistes que poden participar es divideixen en dos grups: els cecs i els minusvàlids físics. Aquest esport compta amb quatre federacions.

1992 / Actualitat  
EQUILIBRANT LA BALANÇA



**P:** Els programes d'equitat entre homes i dones són una forma de discriminació inversa?

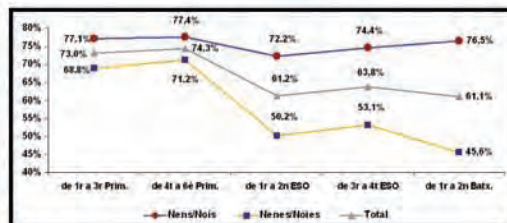
**R:** És necessari eliminar les barreres i tradicions que impedeixen la plena participació de les dones. Cal incorporar accions dissenyades específicament per dones a fi d'anivellar el camp de joc.

■ Estereotips:

Conjunt d'imatges mentals i de construccions lingüístiques fruit de l'herència cultural i d'un conjunt de prejudicis i d'actituds adquirits.



Pràctica esportiva escolar fora de l'horari lectiu segons curs



A photograph of a woman wearing a hijab and a light-colored long-sleeved shirt performing a handstand on a wooden frame in a gym. She is supported by two men and a child. One man stands to her left, another man stands behind her, and a child is kneeling on the floor to her right, reaching up to assist. The background consists of a wooden frame with horizontal bars. The entire image has a purple tint.

**La concepció del cos  
de les dones  
en altres cultures**

# Nenes immigrants: l'aprenentatge de la immobilitat

*Marina Subirats. Catedràtica de sociologia de la UAB*

Sovint, a les escoles, apareixen problemes amb les nenes immigrants. També amb els nens, és clar, i això de seguida ho entenem, perquè és ben evident que les criatures que han estat socialitzades en altres cultures han adquirit des de la naixença uns hàbits diferents dels de les criatures catalanes. Però els problemes que poden presentar els nens immigrants solen ser més individualitzats o més “de nens”: agressivitat, mal comportament, etc., mentre que els que es plantegen amb les nenes són difícils d'entendre, perquè solen comportar un tancament, una actitud de la qual gairebé no es pot parlar: es presenten com una manera de ser, i una manera de ser que les afecta més de conjunt.

Per exemple, en relació amb l'esport, la dificultat de fer esport, de córrer, de moure's amb la mateixa naturalitat amb què ho fan les nenes catalanes o els nens immigrants. Per què els costa tant? Per què s'hi neguen, a vegades? Sovint, en la discussió sobre el vel islàmic, s'ha dit que calia impedir que el duguessin a l'escola perquè és una nosa a l'hora de fer esport. Ben segur. Però podem observar també com nenes que no duen el vel, presenten una dificultat similar per fer esport. Per què?



**NENA ANANT  
CAP A L'ESCOLA.**

Font: Institut Barcelona Esports.

La resposta pot ser ben clara: el vel és un dels elements visibles de l'actitud que determinades cultures demanen a les dones. Més important que una peça de roba que es posa i es treu sense deixar rastres, hi ha un altre element: l'adquisició d'una disposició interior, d'una actitud determinada, promoguda i exigida des de la infància, transmesa i observada per totes les dones d'un mateix grup o una mateixa cultura. Aquesta mena de vel interior que ordena el gest, les actituds, les maneres d'estar i de moure's, prohibint determinades postures, obligant a d'altres, construeix una mena de carcassa extremament poderosa que, més tard, no és fàcil de treure's quan se'ns dóna permís o, fins i tot, se'ns fa necessari, perquè s'ha convertit en part substantiva de la pròpia manera de ser.

La característica d'aquesta forma d'educació és que no es veu com a tal, no apareix com una imposició, sinó com un fet natural. És per això que, encara que suscita resistències, no sigui fàcil d'identificar com una norma externa. Així, per exemple, no som conscients de les normes que ens imposa la nostra pròpia cultura, ni del fet que si caminem d'una determinada manera, o ens vestim fent que unes parts del cos quedin cobertes i d'altres no, tot això no és “natural”, sinó que es tracta de disposicions adquirides i imposades pel nostre entorn. Disposicions, de tota manera, que ens costarà molt de canviar si és que en algun moment ens cal fer-ho, perquè les tenim totalment interioritzades i, sovint, ens repugna profundament actuar d'una manera diferent.

Les catalanes que ja tenim bastants anys encara ho recordem, i si ho esmento és per ajudar a retrobar aquella sensació i poder acostar-nos més fàcilment a la sensació d'algunes de les nenes immigrants que han estat educades en la forma tradicional de les seves cultures. En la nostra adolescència, a nosaltres ens posaven faixes plenes d'allò que se'n deien “branilles”, i que servia perquè el cos quedés rígid. Sostenidors fins a l'estomac, mitges que calia sostenir amb lligacames, unes cintes elàstiques que relliscaven contínuament. I,

a més, talons, és clar. Tot això anava constituint una autèntica cotilla, que feia que el cos s'hagués de dur rígid, moure's amb parsimonia, sense córrer, sense moviments bruscs, perquè qualsevol gest agosarat podia causar una catàstrofe. Davant la meua insurrecció, que encara recordo, venia l'amenaça de la meua mare –i no li dono pas cap culpa; no era ella, sinó una cultura, la que volia immobilitzar-nos–: “És molt lleig que la carn es mogui quan camines, és molt vulgar”. L'amenaça és brutal, per a una noia: sense tu saber-ho ni voler-ho, el moviment de les teves natges et poden convertir en una provocadora d'homes, gairebé una prostituta. I totes les dones adultes del teu voltant començaran a blasmar-te i parlar malament de tu i de la teua mare, que no ha sabut subjectar-te i ensenyar-te a ser una dona com cal.



### MARES CONVERSANT EN UN BANC DE LA RAMBLA DEL RAVAL.

Font: Institut Barcelona  
Esports.

Les dones que em llegiu avui i teniu menys de cinquanta anys, probablement no sabeu de què parlo, i penseu que exagero. Gens ni mica. De fet, els codis de conducta d'altres cultures són encara molt més rígids per a les dones i les noies, i ho són avui, ara mateix. El principi sempre és igual: reduir les dones a la immobilitat, que vol dir també a la dependència i a la submissió. Que una dona no gosi moure's, que el seu cos no sigui capaç de portar-la enlloc, de defensar-se, d'experimentar plaer o independència. Penseu en els peus torturats de les dones xineses en el passat, en les dones girafa, en les mutilacions genitals africanes encara tan esteses avui, en les mirinyacs del XVIII, en les cotilles del XIX,

en tots els artilugis que, amb l'excusa d'augmentar la bellesa o la virtut de les dones, les han limitades, immobilitzades, empresonades, torturades.

Però parlem un moment d'altres cultures que ens arriben ara a través de les noies asiàtiques, africanes, llatinoamericanes. Un sociòleg d'un gran talent, Bourdieu<sup>7</sup>, va estudiar ja fa anys la societat cabilenca, del nord de l'Àfrica, i ens explica amb molta precisió les normes que s'inculquen a les noies i als nois, i les seves diferències. En la cultura cabilenca hi ha un conjunt de contraposicions assimilades a allò que és masculí i allò que és femení: els moviments cap amunt representen la masculinitat, els que van cap avall la feminitat; dalt/baix, sec/humit, dur/tou, fora/dins, etc., són assimilats a masculí/femení i donen suport a un conjunt de normes de comportament d'acord amb allò que indiquen.

El cos femení s'ha de tancar damunt ell mateix, com a signe de no-disponibilitat sexual: braços creuats damunt del pit, cames juntes, vestit nuat, que simbolitza la barrera que protegeix la vagina. La part alta del cos és masculina: pertany als homes fer front, donar la cara, mirar als ulls, parlar públicament, actituds inadequades per a les dones. Aquestes han d'adoptar els signes inversos: no estar-se als espais públics, no mirar de front, caminar mirant-se els peus, no parlar en públic. L'única paraula que convé a una dona és dir “No ho sé”.

L'aprenentatge d'aquest capteniment és també evidentment diferent: per als nois, un con-

7. Bourdieu, P. *La domination masculine*. Seuil, 1998.



junt de signes tendeix a mostrar-los el tall amb el món privat en el qual han viscut la seva infància; anar al mercat amb el pare, tallar-se els cabells, portar un ganivet, un punyal, són signes d'un futur obert i lluitador. Per a les noies, l'aprenentatge és més radical: tot el treball de socialització tendeix a imposar-los els límits relatius al cos, definit com a sagrat. Els comportaments són corporals i morals alhora: "ser com cal", "ser una dona"... Així, la manera de posar-se el cinturó, de pentinar-se, de moure o no determinades parts del cos quan camina, de mirar, tot està reglamentat d'acord amb un codi moral. Inclinar-se, abaixar-se, corbar-se, sotmetre's, són la mena de gestos que convenen a una dona, que indiquen la seva docilitat, la seva acceptació de la superioritat masculina. La feminitat consisteix a fer-se petita i el vel és una manera de simbolitzar l'espai minúscul en què una dona s'ha de mantenir. És, en certa manera, diu Bourdieu, el límit simbòlic del territori on es permet que es mogui el seu cos, sobretot en els àmbits públics. El vestit serveix per dissimular el cos, i també per recordar-li contínuament l'ordre, sense que calgui fer-ho patent. "La meva mare no m'ha dit mai que cal tenir les cames juntes", diu una noia cabilenca quan se li pregunta el perquè. No cal dir-ho explícitament: la mirada de reprovació que suscitaria una altra actitud fóra prou explícita.

Així, doncs, una noia educada segons les normes de la Cabília difícilment podrà afrontar, en un canvi de poc temps, el repte de fer esport: com passar d'aquest amagar el cos, fer-lo el més invisible possible, a la llibertat de moviments que l'esport exigeix, quan ni tan sols s'ha experimentat que el cos estigui fet per moure's? Com superar la vergonya del cos, la vergonya del desig de moure's, del desig de ser, quan aquests desigs han estat denunciats com a culpables des del naixement? Quan, sovint, la noia no ha pogut experimentar mai amb el seu cos, o va haver de deixar de fer-ho a la pubertat? Quan ha estat educada per tenir por de tot, i por d'ella mateixa si s'atrevis a vèncer la por? Recordo la imatge d'una noia mexicana de disset anys, alta i forta, agafant-se al meu coll dins d'una piscina en la qual l'aigua li arribava al pit, per por d'ofegar-se. Certament no sabia nedar, però el seu problema era molt més profund: l'havien educada per tenir por de tot, per no tenir cap confiança en ella mateixa, per no gosar fer res. I la seva por no tenia res de racional ni res a veure amb l'aigua: era una por històrica de trencar la norma, del que podia passar si trans-



EL RAVAL, UN BARRI ON CONVIUEN DIVERSES CULTURES.

Font: Institut Barcelona Esports.

gredia el territori assignat per endinsar-se en el prohibit, i de totes les sancions que li caurien damunt si hagués gosat fer-ho, entre les quals l'ofegament ni tan sols era la pitjor.

Amb variants que depenen de la concreció i el grau que en cada lloc pren la dominació de les dones, moltes de les nenes que arriben avui a les escoles de Catalunya duen encara aquests estigmes, estan constituïdes des d'aquesta moral. Cal que el professorat ho tingui present, i que sàpiga fins on i amb quin ritme pot exigir uns canvis de comportament que, sovint, per a la nena són una transgressió, una demanda que va contra les seves normes més fonderes, més assumides. Normes que, a més, no han quedat totalment enrere, sinó que pot ser que quedin reforçades cada dia quan arriba a casa i torna a entrar en el marc cultural d'origen. Tenim massa tendència al fet que les lluites pels principis, per les grans veritats, siguin imposades costi el que costi, i pel seu bé, a les persones. La gran lluita entre uns principis culturals més alliberats i uns de més endarrerits, creats tots, però, a partir del patró comú de l'androcentrisme, no hauria de tenir com a víctimes, una vegada més, nenes sotmeses a ordres contradictòries, que no poden fer l'impossible. Que han d'anar canviant, per poder viure entre nosaltres, però al ritme que el seu cos i la seva ment puguin acceptar, i no als ritmes que, per raons molt diferents, l'escola sovint imposa.

I, d'altra banda, hauríem de pensar també en altres formes de moviment que no siguin el tipus d'esport que s'ha generalitzat entre nosaltres. Hi ha moltes maneres de jugar, d'aprendre, de moure's, i les maneres de fer-ho més properes a les nenes, per educació, són diferents de les de l'esport, com són diferents les seves maneres d'utilitzar l'espai. Però de tot això ja n'he parlat en altres llocs i ara no ve a tomb, encara que, de fet, hi tingui molta relació.

# Taula rodona: Concepció del cos de les dones en altres cultures. La mirada de dos centres educatius

*Olga Zapatero i Rita Bagur. Mestres d'educació física del CEIP Castella i del CEIP Carles I*

## 1.- Descripció dels centres

El CEIP Castella està situat al barri del Raval de Barcelona, dins el districte de Ciutat Vella. "Som un centre integrador, intercultural, coeducatiu, que es basa en el pluralisme": amb aquest principi que es dona a conèixer a les famílies quan matriculen els seus fills i filles, ja s'entén quina és la filosofia del centre. L'escola té l'obligació moral i ètica d'incloure la diversitat ètnica i el pluralisme cultural en el seu currículum. Al centre hi ha molta població provinent d'altres països, sovint subdesenvolupats, que arriba amb expectatives de millora econòmica i social, que necessita un ajut més important que altres habitants de la ciutat. El percentatge d'alumnat europeu que estudia al barri és molt inferior que el d'africans, asiàtics i sud-americans. El 60% dels nens i nenes procedeixen de l'Àsia i Oceania, el 15% són de l'Amèrica Central i Sud-amèrica, el 10% són magribins, el 5% europeus i, finalment, la resta són nascuts a Catalunya. Pares i mares, professorat, personal administratiu, servei de menjador... tothom és conscient que es tracta d'un centre amb alumnat provinent de tot el món, on es respecta la multiculturalitat i es treballa d'una manera acurada tenint en compte aquest fet. L'educació es basa en el respecte i el coneixement de totes les cultures i en la integració dels nens i nenes a la nostra llengua i a la cultura catalana. L'escola és un lloc de trobada per a alumnes de diferents procedències que es relacionen i interactuen entre si mitjançant les experiències educatives, formals i informals, que es desenvolupen en els diferents contextos i àmbits escolars.

El CEIP Carles I ha estat sempre un centre que ha escolaritzat població immigrada. En els anys setanta i vuitanta, sobretot nens i nenes d'immigrants de diferents comunitats espanyoles. Aquesta tendència s'ha accentuat darrerament i, així, ara la immensa majoria d'a-



**NENES I NENS JUGANT A L'HORA DEL PATI.**

Fotografia cedida pel CEIP Castella.

alumnes de l'escola són fills d'immigrants originaris de Sud-amèrica (de l'Equador, sobretot), del nord de l'Àfrica (del Marroc) i de paquistanesos.

Molts d'aquests nens i nenes són catalans de naixement, però els seus pares són nascuts fora de Catalunya i de l'Estat; això vol dir que el context en el qual viuen és el del país d'origen de la família. Aquests nens i nenes viuen immersos en la cultura i la llengua del pare i la mare i el contacte amb la llengua catalana i les tradicions d'aquí segurament és mínim i es redueix a l'àmbit escolar, on tampoc es pot comptar que aprenguin de companys d'origen català perquè només en tenim deu famílies al centre.

En l'àmbit no formal (al pati, moments d'esbarjo, menjador, activitats extraescolars...) el castellà esdevé la llengua de comunicació entre tot l'alumnat, tant els castellanoparlants com no. Aquesta situació és conseqüència de l'entorn en què està situada l'escola. Recordem que el Poble Sec és un barri amb molta immigració.

## 2.- Incorporació de l'alumnat nouvingut als centres

Els nens i nenes quan arriben a les nostres escoles passen per tot un procés abans no s'adaptin a la nostra quotidianitat: pateixen un "xoc cultural". Per què es produeix aquest xoc? Perquè les famílies i els nens i nenes entenen l'educació d'una manera diferent a la nostra. Aquestes diverses concepcions de l'educació, que s'acosten més a la instrucció, impliquen una relació determinada amb el centre educatiu, atès que els valors que emmarquen les relacions entre l'escola i la família, entre el professorat i l'alumnat i entre el mateix alumnat són diferents; perquè l'escola al seu país d'origen està organitzada de diferent manera (aquí gaudeixen, per exemple, de la possibilitat de moure's, d'un cert grau de llibertat); perquè aquí existeix contacte entre nens i nenes; perquè la disciplina, els mètodes d'ensenyament i els objectius que aquí volem promoure són molt diferents dels mètodes i objectius a què estaven acostumats els pares i les mares dels nens i nenes que vénen a l'escola...

Per tal d'ajudar les famílies a entendre millor com és l'escola, des de la Comissió per l'Accollida hem establert un protocol d'acollida per a les famílies nouvingudes. Una de les mesures que hem pres és citar la família, un cop formalitzada la matrícula, per tenir-hi una entrevista. A aquesta entrevista hi assisteixen pare i mare, un/a traductor/a, si cal, la tutora de l'aula ordinària i la tutora de l'aula d'acollida. L'objectiu principal d'aquesta trobada consisteix a explicar què es fa a l'escola, com es fa i per què es fa. Exposem a les famílies:

- la importància de les **sortides escolars**, ja que tenen una orientació educativa i pedagògica;
- la importància del **coneixement del català** i dels **costums catalans** per entendre la **nova realitat en la qual viuran a partir d'ara**;
- la **laïcitat de l'escola**. La celebració a l'escola de les festes tradicionals és una manera d'anar coneixent Catalunya. En cap moment no s'han de veure com un fet adoctrinador o religiós. **Totes les cultures són riques** i ens aporten obertura cap al món. **Cal respectar-les**;
- la **importància de fer totes les activitats de les diferents àrees curriculars**;
- els grans objectius de l'educació primària a Catalunya (**s'ha de tenir en compte que aquests no solen ser coincidents amb els que tenen les escoles del seu país d'origen**).



En conclusió, els plantejem que tot el que fem des de l'escola ho fem pensant en el que és més convenient i adequat per als nens i nenes. Potser els sorprèn alguna qüestió; no hi ha problema, però: des de l'escola els resoldrem els dubtes que això els pugui crear.

Paral·lelament a aquesta entrevista, hi ha també un primer contacte entre el nen o nena acabat d'arribar i l'escola. La coordinadora LIC, a més de portar a terme una avaluació inicial, presentarà l'escola al nen o nena. Això vol dir que, per exemple, li ensenyarà el pati explicant-li que durant l'esbarjo es disposa de material per jugar, on és la seva classe, com es diu la seva tutora, que a l'escola hi ha altres nens nascuts al seu país que l'ajudaran molt... Finalment, li seran presentats la tutora de l'aula d'acollida i els nens i nenes del seu grup classe.

El primer punt de referència dins l'escola serà l'aula d'acollida, la seva aula, el/la tutor/a i el/la mestre/a d'acollida. Durant el procés d'adaptació passarà bona part del seu horari escolar en aquest espai amb alumnat nouvingut acabat d'arribar de qualsevol país del món; tanmateix, el nen o nena compartirà les classes de música, educació física, plàstica i anglès amb la resta dels companys i companyes del seu grup classe.

### 3.- Les sessions d'educació física i l'alumnat nouvingut

Les sessions d'educació física són espais de temps en què l'alumne/a gaudeix, riu i comparteix les activitats amb els seus companys i companyes de classe. És un bon moment per integrar l'alumnat nouvingut, ja que cos i moviment són els eixos fonamentals per treballar l'acostament intercultural d'una manera dinàmica i positiva.

Durant la classe d'educació física és molt important que el/la mestre/a expliqui les activitats oralment molt a poc a poc i, sobretot, visualment. De vegades els mateixos companys de classe, que coneixen la llengua d'origen d'aquests alumnes, ajuden el mestre o mestra fent la traducció de les explicacions o jocs. Algunes vegades els nens i nenes comparteixen jocs de diferents cultures com a element mediador per afavorir la relació i la convivència.

El professorat d'educació física, malgrat que som sensibles als costums propis de la seva cultura, hem d'incidir en qüestions d'hàbits d'higiene i de salut. Tot i que els criteris per a

**FESTA DE LA CASTANYADA.**

*Fotografia cedida pel CEIP Carles I.*

la pràctica de l'esport són els mateixos per a tothom, ens trobem que hi ha alumnes que, a causa dels costums del seu país, no es dutxen, no porten mitjons o no estan acostumats a portar sabatilles esportives.

Com a singularitats, podríem destacar-ne les següents:

- Hi ha vegades que ens trobem que l'alumnat musulmà practica el ramadà. Aquest alumnat, durant el mes del ramadà, queda exempt de les sessions d'educació física ja que ni tan sols pot beure aigua.
- El procés d'adaptació pel que fa a l'equipatge que cal portar a les sessions d'educació física en el cas d'alumnes que no porten roba adequada per a la pràctica de l'esport, però que, de mica en mica, s'adonen que per fer exercici físic la roba amb què han sortit de casa no és pràctica i que han de portar roba d'esport.

#### 4.- L'esport i les noies

Als centres escolars s'ofereixen activitats esportives dins i fora de l'horari escolar. Concretament, al barri del Raval hi ha moltes associacions esportives interessades a fomentar l'esport als centres escolars, però, malgrat això, el percentatge de nenes que fan activitats esportives és molt més baix que el de nens. Quines són les raons per les quals les nenes no fan activitats esportives?

##### SESSIÓ PREPARATÒRIA DE L'ACTIVITAT FLIC-FLAC CIRC.

Fotografia cedida pel CEIP Carles I.



La raó cultural és la més important. Moltes famílies musulmanes continuen pensant que les nenes han d'ajudar a casa tenint cura dels germans més petits o, fins i tot, fent feines de casa. Moltes nenes i nens, un cop surten de l'escola, continuen la seva formació en altres centres i també en mesquites on aprenen l'Alcorà, l'àrab i l'anglès.

També és molt important la concepció del cos que té cada família, ja que aquesta concepció és la que transmetran a les seves filles. Per tant, aquestes nenes viuran sovint una gran contradicció entre el que se'ls inculca des de casa i els valors que es viuen i treballen a l'escola.

Un cas real que exemplifica aquest fet és el d'una família pakistanesa que està inculcant a les seves filles que mostrar el



## PROGRAMA APRÈN A NEDAR.

Fotografia cedida  
pel CEIP Carles I

cos és una vergonya (ho diu la llei alcorànica, segons el pare) i que no es poden despullar davant d'altres persones, ni tan sols davant dels seus pares ni de la seva germana. Aquesta concepció del cos ve a l'escola amb aquestes nenes i, a banda de condicionar la seva pràctica esportiva (fa activitat física amb el mocador, no ensenya mai les cames, no es despulla mai en presència d'altres companyes i, per descomptat, moltes de les activitats relacionades amb l'expressió, la música i l'activitat física són amagades per part de la nena a la seva família), també condiona la d'altres nenes del grup, també de religió islàmica. De fet, hi ha una altra nena pakistanesa en el mateix grup, nascuda ja a Barcelona i que abans que la primera nena s'incorporés a l'escola es dutxava amb tota normalitat i que ara ha deixat de fer-ho.

La primera nena, per descomptat, no participarà en el curset de natació i l'altra nena diu que si és obligatori vindrà, però que ho amagaran tant ella com sa mare al pare. Cap d'aquestes situacions no s'ha donat en nens de religió islàmica.

La nostra tasca docent davant situacions masculistes de desavantatge de les nenes respecte als nens en la pràctica esportiva es basa en el diàleg. Intentem fer entendre a pares i mares per què és important treballar un determinat contingut o portar a terme una activitat concreta. En el cas del curset de natació, vam parlar amb el pare de la nena i li vam explicar per què era important aprendre a nedar en la cultura mediterrània. A vegades aconseguim fer entendre els motius educatius que ens mouen, però altres vegades no aconseguim que la família canviï de postura. Pensem que és fonamental fer-los entendre que la societat en la qual viuen en aquests moments, nens i nenes són iguals i tenen els mateixos drets. Potser més endavant ells i elles podran triar quins hauran de ser els seus principis o els seus ideals.

## Taula rodona: Concepció del cos de les dones en altres cultures. La mirada des d'un centre de salut de Ciutat Vella

*Carme Ollé. Ginecòloga de la Unitat de Salut Sexual i Reproductiva de Raval Sud*

Els moviments migratoris dels darrers anys han provocat un canvi ràpid i profund del nostre paisatge humà. El Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona ens dóna xifres recents de la població estrangera a la ciutat: són les que corresponen a l'any 2006, que parlen de 250.789 estrangers empadronats, la qual cosa suposa el 15,6% del total de la població que viu a la nostra ciutat, un percentatge que ha augmentat considerablement si tenim en conte que fa deu anys, el 1996, tan sols l'1,9% de la ciutadania de Barcelona provenia de l'estranger.

Les persones nouvingudes que viuen a Barcelona es distribueixen d'una manera irregular, quant al nombre, pels districtes i barris de la ciutat. Tradicionalment el punt d'arribada ha estat Ciutat Vella. Així, veiem com l'any 2000, quan a Barcelona només el 3,9% de la població era estrangera, la majoria d'aquesta població es concentrava al districte de Ciutat Vella, en especial al barri del Raval, on el 20% dels seus habitants eren nouvinguts.

Actualment, una de cada dues persones que viu en aquest barri prové d'un altre país; en xifres, a data 1 de gener de 2007, el 45,4% del total de la població d'aquest barri. No sorprèn, doncs, que quan parlem del Raval, quasi de manera immediata, se'ns representa la idea de diversitat cultural.

Avui la procedència de la població estrangera que viu a la ciutat de Barcelona és molt diversa. Els col·lectius més nombrosos són els que vénen de l'Equador, Bolívia, el Perú i el Marroc, però al barri del Raval la correlació és una altra: en primer lloc hi ha els que provenen del Pakistan, seguits dels qui vénen de les Filipines, el Marroc, l'Equador, Bangla Desh, la

### ENTRADA AL CENTRE D'ATENCIÓ PRIMÀRIA DE DRASSANES.

Font: Institut Barcelona Esports.





República Dominicana, l'Índia i molts altres països. Aquesta multiplicitat d'origens es fa també visible en els aspectes culturals, com ara els colors, les llengües, les músiques, els vestits, els aliments...

El Raval obre una gran finestra a la diversitat cultural i, des de la perspectiva d'un equip de professionals de la salut que a finals dels anys vuitanta va començar a treballar en aquest barri i que continua treballant amb les dones i per les dones en el Centre d'Atenció a la Salut Sexual i Reproductiva, intentarem aproximar-nos a la concepció del cos de les dones en altres cultures.

La diversitat cultural vol dir diferents maneres de viure, d'entendre la vida, de relacionar-se. La convivència i la proximitat en un entorn de respecte contribueixen a l'intercanvi d'estils de vida i a l'evolució de la cultura. La cultura sempre està en moviment i s'enriqueix amb les aportacions de tothom.

La diversitat cultural té perspectiva de gènere: una de cada dues persones estrangeres que viuen a la ciutat és dona. Aquestes dones de diverses procedències són dones emprenedores, dones que han decidit migrar per diferents motius, dones amb reptes que s'han d'assolir.

Algunes d'aquestes dones immigrants han estat capdavanteres. La seva immigració té com a companya la soledat; arriben potser atemorides, però són valentes. La seva immigració té molt de fugida. Els seus projectes migratoris són diversos; la majoria arriben perquè volen una vida millor, sobretot per a les seves famílies, havent deixat enrere el seu país, marit, fills, filles i àvies que ara atenen els seus fills petits. Aquestes dones arriben obrint camí, amb moltes expectatives de futur; vénen en gran nombre de l'Amèrica Llatina, dels antics països de l'Europa de l'Est, de la Xina, algunes ja fa temps que varen arribar des de les Filipines.

També hi ha dones que, tot i que vénen soles, aquí retroben la família que abans que elles va iniciar el viatge de la immigració: el marit, les germanes, els germans, els pares o altres familiars. Algunes d'aquestes dones arriben tot just després del seu casament; són molt joves i el seu objectiu és iniciar una vida en parella i tenir fills; la seva família és la que comença'n a construir. Desconeixen l'entorn i les seves xarxes socials són escasses; vénen del Magrib, de l'Àfrica subsahariana o del Pakistan.

Treballar en un centre d'atenció a la salut sexual i reproductiva ens dóna l'oportunitat d'aproximar-nos a aquestes dones i també de percebre com viuen i es relacionen amb el seu cos.

El coneixement, les experiències i els valors que elles poden considerar del seu cos, tenen molt a veure amb el context cultural i també amb les condicions de vida. Per a aquestes dones que han immigrat, l'imaginari cultural té molta força en el seu pensament, i també serà determinant en altres variables de caràcter biològic, psíquic i social. De totes aquestes variables, en destacarem el fet migratori: aquesta és una situació que, sobretot en els primers anys d'arribada, pot comportar un context psíquic i social que influeixi intensament en les percepcions i sentiments envers el cos.

Per a la gran majoria de les dones immigrades, el projecte migratori vol dir treballar i atendre la família, i aquest dia a dia pràcticament no els deixa un espai propi per cuidar-se i retrobar-se amb elles mateixes. Sovint és més important l'atenció i dedicació als altres que no pas l'atenció a elles mateixes.

Quan ens referim al treball d'aquestes dones, hem de tenir presents quines són les seves



condicions de vida, les llargues jornades laborals, les poques hores de descans que tenen, les feines que fan, tot sovint relacionades amb una important activitat física (l'atenció de gent gran amb dificultats de mobilitat, les feines d'assistentes o interines a les llars, els treballs al camp en la recollida de la fruita, etc.). Així, doncs, tenen poc temps lliure i el valor de la salut està relacionat amb la garantia de poder continuar treballant.

També, des d'una perspectiva cultural, el concepte de salut i el de pràctiques preventives segueixen altres codis i s'expressen amb altres llenguatges o rituals molt vinculats al context cultural.

La identitat corporal en moltes d'aquestes dones és sovint determinada pel rol de dona/esposa, dona/mare, dona/cuidadora. La maternitat, amb tots els significats d'aquesta, és l'eix a partir del qual la majoria d'aquestes dones construeixen la seva identitat. Ser mare els aporta el valor del reconeixement social. Aquestes percepcions, vivències i expectatives que la dona té sobre el seu cos estan molt influenciades pels codis culturals i religiosos del país d'origen, que són codis de patriarcat.

L'atenció al cos en la concepció cultural del país d'origen pot tenir més a veure amb aspectes de tipus estètic relacionats amb la cultura i les tradicions que no pas amb l'activitat física o els hàbits saludables.

Així, doncs, cal que prestem atenció a la nova realitat: la nostra societat és configurada avui per dones d'aquí i per dones d'altres procedències, dones que ara conviuen i que, en aquest entorn de diversitat, comparteixen un lligam molt intens, el lligam del gènere. Des d'aquesta perspectiva de proximitat, haurem de dirigir la mirada, prestar atenció i, sobretot, preguntar i escoltar, per tal de conèixer millor com les dones, unes i altres, relacionen el seu cos amb l'esport i l'activitat física. I aquí hauríem d'intentar evitar els estereotips, els prejudicis i les falses interpretacions.

Considerar l'atenció del cos en el context de l'autoestima, la salut i la prevenció és un missatge que hem de fer arribar, com també promoure l'activitat física en el context de la salut, del plaer, dels lligams, de l'encontre i de la integració. Tots aquests aspectes han de ser treballats per les dones, però, sobretot i més important encara, amb les dones. Perquè és amb elles que podrem superar aquest espai d'incertesa en el qual ens belluguem i avançar en la sensibilització i presa de consciència sobre la realitat de l'activitat física i l'esport en les dones immigrades. La millora en l'autonomia i les condicions de vida d'aquestes dones farà possible el seu accés a l'exercici físic, des d'una mirada cultural diversa i dins una perspectiva de salut i de plaer.

Aquesta publicació s'emmarca  
en la celebració de la  
**Setmana Esportiva  
de les Dones 2008**

Col·labora:



Organitza:



Ajuntament de Barcelona  
Institut Barcelona Esports